DİLBİLGİSİ: ARAPÇADA ECVEF FİİLLER

القواعِد: الفعل الأجوف

Mu'tell fiiller grubunun ikinci ögesi *ecvef* fiillerdir. Orta harfi, yani 'aynu'l-fi'l'i illetli olan fiillere ecvef fiiller denir. Ecvef fiiller bu illetli harfin vav (و) ya da ye (ي) oluşuna göre ikiye ayrılır:

- İlletli olan orta harf *vâv* ise bu fiile *ecvef-i vâvî*,

  قال (söyledi, dedi) قام / (kalktı) / نام (uyudu) / فازَ (kazandı)

- İlletli olan orta harf *ye* ise bu fiile *ecvef-i yâ'î* adı verilir.

  سارَ (yürüdü) / باع (sattı) gibi.

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere bu fiillerin hepsinde orta harfler eliftir. İster ecvef-i vâvî, ister ecvef-i yâ'î olsun orta harfler hep elif olarak görünürler. Sebebi şu kuraldır:

Kural: İlletli harf harekeli, kendisinden önceki harf de harekeli ise illetli harf harekesinden arındırılarak kendisinden önceki harfin harekesine uygun bir illetli harfe dönüştürülür.

Bu kuralı örneklendirelim:

قَوَمَ ← قامَ
سَيَلَ ← سالَ
بَيَعَ ← باعَ
نَوِمَ ← نامَ

dikkat

İlletli harf, adından da anlaşılacağı üzere, bir nevi hasta olarak; hareke ise harfin üzerinde bir yük olarak kabul edilir. Hastaya yük yüklenmeyeceği gibi, kelime başında olmadığı sürece illetli harfe de yük yüklenmemesi, yani hareke verilmemesi esastır.

Ecvef fiildeki elifin aslının *vâv* mı yoksa *ye* mi olduğu fiilin muzârisinde görünür (fiil 1. kalıptansa asıl olan *vâv* harfi; ikinci kalıptansa asıl olan *ye* harfi fiilin muzârisinde ortaya çıkar). 4. kalıptan olan ecvef fiillerde, نام - ينام örneğinde olduğu gibi asıl olan *vâv* harfi muzâride değil, ancak mastar formunda (نوم – *nevm*) kendini gösterir.

Şimdi sırasıyla bu fiillerin mâzî ve muzâri çekimlerini inceleyelim.

Ecvef Fiilin Mâzî Çekimi

Ecvef fiilin mâzî (di'li geçmiş zaman) çekiminde fiilin kaçıncı kalıptan olduğunu bilmek önemlidir. Çünkü aşağıda görüleceği üzere ecvef fiil üçüncü şahıs dişil çoğuldan itibaren yapısal bir değişikliğe uğrar. Ecvef-i vâvî türünden bir ecvef fiil olan قال (söyledi) fiili örneğinde bu çekimi inceleyelim:

Çoğul (Cem')	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
هُمْ قالوا	هُما قالا	هُوَ قال	Gâib
هُنَّ......	هُما قالَتا	هِيَ قالَتْ	Gâibe

Fiilin هُنَّ zamiri ile mâzi çekimini yapmanız istendiğinde, büyük olasılıkla هُنَّ قالْنَ biçiminde bir cevap vermek isteyeceksinizdir; ancak bu çekim doğru değildir. Fiilin bundan sonraki çekimini doğru yapabilmemiz için şu kuralları bilmemiz zorunludur:

Kural 1- Arapçada kendisinden önceki harekeyi uzatmada kullanılan illetli harfler, esasen sükûn ile harekeli kabul edilirler.

Kural 2- Arapçada sükûn ile harekeli iki harf yan yana gelmez.

Kural 3- İki sükûnlu harfin yan yana gelmesi durumunda, bu harflerden biri sağlam, diğeri illetli harftir; sağlam olanı ayakta kalırken illetli olanı düşer.

Şimdi çekimde kaldığımız yere dönecek olursak; هُنَّ قالْنَ biçimindeki yanıtımızın neden yanlış olduğunu bu kurallardan sonra anlamış oluyoruz. Nûn-u nisve'den önceki harf hep sükûn ile harekeli olduğundan ve elif de sükûn ile harekeli kabul edildiğinden, yukarıdaki kurallar gereği iki sükûn yan yana gelemez ve sağlam olanı ayakta kalırken, illetli olan elif düşer: هُنَّ قلْنَ

Üçüncü çoğul dişilden itibaren "iki sükûnlu harf yan yana gelmez" kuralı gereği illetli harfi attıktan sonra, *fâ'u'l-fi'l*'in harekesinde de mutlaka değişiklik yaparız. Fâ'u'l-fi 'l'i, yani baştaki harfi nasıl harekelememiz gerektiğine ilişkin yol gösterici kuralımız şudur:

Kural 4- Fiil birinci kalıptansa fâ'u'l-fi'l damme ile, birinci kalıptan değilse fâu'l-fi'l kesra ile harekelenir.

قال fiili birinci kalıptan olduğu için bu durumda قُلْنَ şeklinde harekelenecek ve fiilin çekimine bu şekilde devam edilecektir.

Bu açıklamalardan sonra ecvef-i vâvî'nin mâzî çekimi aşağıdaki gibi olması gerektiğini kavramış bulunuyoruz:

Çoğul (Cem')	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
هُمْ قالوا	هُما قالا	هُوَ قال	Gâib
هُنَّ قُلْنَ	هُما قالَتا	هِيَ قالَتْ	Gâibe
أَنْتُمْ قُلْتُمْ	أَنْتُما قُلْتُما	أَنْتَ قُلْتَ	Muhâtab
أَنْتُنَّ قُلْتُنَّ	أَنْتُما قُلْتُما	أَنْتِ قُلْتِ	Muhâtaba
نَحْنُ قُلْنا		أنا قُلْتُ	Mutekellim

Şimdi de ecvef-i yâ'î türünden, ikinci kalıptan gelen سارَ (yürüdü) fiilini mâzî formda çekelim:

Çoğul (Cem')	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
هُمْ ساروا	هُما سارا	هُوَ سارَ	Gâib
هُنَّ سِرْنَ	هُما سارَتا	هِيَ سارَتْ	Gâibe
أَنْتُمْ سِرْتُمْ	أَنْتُما سِرْتُما	أَنْتَ سِرْتَ	Muhâtab
أَنْتُنَّ سِرْتُنَّ	أَنْتُما سِرْتُما	أَنْتِ سِرْتِ	Muhâtaba
نَحْنُ سِرْنا		أَنا سِرْتُ	Mutekellim

Görüldüğü üzere سارَ fiilinin illetli harfi de, üçüncü çoğul şahıs dişil formundan itibaren düşürülmüş ve fiil ikinci kalıptan olduğu için üçüncü şahıs dişil çoğuldan itibaren fâ'u'l-fiilin harekesi kesra yapılmıştır.

Ecvef Fiilin Muzârî Çekimi

Muzârî çekime geçmeden önce, ecvef fiillerin muzâri yapılarında meydana gelen değişimi ve buna ilişkin kuralları öğrenelim.

Evcef fiillerden örneğin 1. kalıptan (قالَ)'nin muzârisinin (يَقُولُ), 2. kalıptan (سارَ)'nin muzârisinin (يَسِيرُ) 4. kalıptan (نامَ)'nin muzârisinin (يَنامُ) olduğunu söyleyelim. Bu muzâri yapıların, sâlim fiili anlatırken gösterdiğimiz fiil kalıplarının standart formlarına uymamış olduğunu fark ediyorsunuzdur. Ecvef fiilin mâzi çekimini anlatırken (قَوَلَ)'nin nasıl (قالَ)'ye dönüştüğünü ve bu dönüşüme neden olan kurallar bütününü öğrendiniz. Şimdi de ecvef fiillerin muzârilerinin yukarıdaki görünüme nasıl dönüştüğünü görelim.

Bildiğiniz gibi (قالَ)'nin aslı (قَوَلَ)'dir. Birinci kalıptan bir fiil olduğu için muzari formu (يَقْوُلُ) biçiminde gelmesi gerekirken, bu şekilde değil de (يَقُولُ) biçiminde kullanılmaktadır. Bunun sebebi şu kuraldır:

Kural: İlletli harf harekeli, kendisinden önceki sağlam harf harekesiz ise illetli harfin harekesi kendisinden önceki harfe verilir. İlletli harf, bu harekeye uygun illetli harfe dönüşür.

Bunu (يَقْوُلُ) örneğinde uyguladığımızda, illetli harf olan *vâv*'ın damme ile harekeli olmasına karşılık, kendisinden önceki sağlam (ق - *kâf*) harfi harekesizdir (yâni sâkin, sükûnludur). Bu durumda *vâv*'ın dammesi *kâf*'a verilmiştir. *Vâv* harfi, zaten damme harekesini uzatan illetli harf olduğu için görünümünü korumuş ve böylece muzârî fiilimiz (يَقُولُ) biçimini almıştır.

Aynı durumu, ikinci kalıptan bir fiil olan -yani illetli harfinin aslı *ye* olan (سارَ)'nin muzârisinde de görüyoruz. Normal koşulda (يَسْيِرُ – *yes-yi-ru*) biçiminde gelmesi beklenen muzârî yapı, bu kural dolayısıyla يَسِيرُ - *yesîru* olmuştur; yani ye'nin kesra harekesi kendisinden önceki (س – *sin*) harfine aktarılmış, kendisi zaten kesra harekesini uzatan illetli harf olduğu için değişmemiş ve muzârî fiil böylece (يَسِيرُ) biçimini almıştır.

Şimdi de dördüncü kalıptan bir fiil olan ve illetli harfinin aslı *vâv* olan (نَامَ)'nin muzârisini ele alalım. Normal koşulda (يَنْوَمُ – *yen-ve-mu*) biçiminde gelmesi beklenen muzâri yapı, bu kural gereği (يَنَامُ) biçimine dönüşmüştür. Çünkü buradaki *vâv* harfi fetha ile harekeli iken, kendisinden önce gelen sağlam (ن – *nûn*) harfi harekesizdir. *Vâv*'ın fethası *nûn* harfine aktarılmış, böylece (يَنَوْمُ) olmuş, *vâv* da kendisinden önceki harfin fetha harekesini uzatmaya uygun bir illetli harfe, yani *elif*'e dönüşmüştür: يَنَامُ.

Şimdi bu kalıpların her biri için örnek muzâri fiil çekimleri yapalım. Önce قال fiilinin muzârisini çekelim:

Çoğul (Cem')	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
هُمْ يَقُولون	هُما يَقُولانِ	هُوَ يَقُول	Gâib
هُنَّ يَقُلْنَ	هُما تَقُولانِ	هِيَ تَقُولُ	Gâibe
أَنْتُمْ تَقُولونَ	أَنْتُما تَقُولانِ	أَنْتَ تَقُولُ	Muhâtab
أَنْتُنَّ تَقُلْنَ	أَنْتُما تَقُولانِ	أَنْتِ تَقُولِين	Muhâtaba
نَحْنُ نَقُولُ		أَنا أَقُولُ	Mutekellim

Yukarıdaki çekimde, nûn-u nisvenin bitiştiği 3. ve 2. şahıs çoğul dişil formlarında, illetli harflerin düşürülmüş olduğunu fark etmiş olmalısınız. Nûn-u nisveden önceki harfin sükûn ile harekelenme zorunluluğu bulunduğundan, bu yapılarda iki sâkin (sükûn ile harekeli) harf yan yana gelmektedir. "Sükûn ile harekeli iki harf yan yana gelemez" kuralı uyarınca ecvef fiilin muzâri çekiminde 3. ve 2. çoğul şahıs dişil yapılarında illetli harfler düşürülür:

هُنَّ يَقُولْنَ ← هُنَّ يَقُلْنَ

أنتُنَّ تَقُولْنَ ← أَنْتُنَّ تَقُلْنَ

Şimdi ikinci kalıptan bir fiil olan سار fiilinin muzâri çekimini yapalım:

Çoğul (Cem')	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
هُمْ يَسِيرُونَ	هُما يَسِيرانِ	هُوَ يَسِيرُ	Gâib
هُنَّ يَسِرْنَ	هُما تَسِيرانِ	هِيَ تَسِيرُ	Gâibe
أَنْتُمْ تَسِيرُونَ	أَنْتُما تَسِيرانِ	أَنْتَ تَسِيرُ	Muhâtab
أَنْتُنَّ تَسِرْنَ	أَنْتُما تَسِيرانِ	أَنْتِ تَسِيرِين	Muhâtaba
نَحْنُ نَسِيرُ		أَنا أَسِيرُ	Mutekellim

dikkat

3. ve 2. şahıs çoğul dişil formda illetli harfin düşmüş olduğunu fark ediniz!

Şimdi de dördüncü kalıptan olan نَامَ fiilini muzâri formda çekelim:

Çoğul (Cem‘)	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
هُمْ ينامُونَ	هُما يَنامانِ	هُوَ يَنامُ	Gâib
هُنَّ يَنَمْنَ	هُما تَنامانِ	هِيَ تَنامُ	Gâibe
أَنْتُمْ تَنامُونَ	أَنْتُما تَنامانِ	أَنْتَ تَنامُ	Muhâtab
أَنْتُنَّ تَنَمْنَ	أَنْتُما تَنامانِ	أَنْتِ تَنامِينَ	Muhâtaba
نَحْنُ نَنامُ		أَنا أَنامُ	Mutekellim

Öğrenme Çıktısı

2 Ecvef fiillerin di'li geçmiş zaman ve şimdiki zaman çekimlerini yapabilme

Araştır/ Tekrarla 2

كَانَ fiili, 1. kalıptandır. Mâzî ve muzâri çekimini defterinize yazınız.

İlişkilendir/ Karşılaştır

Kur'ân-ı Kerîm'in "Bakara Sûresi" 32-34, "Âli İmran Sûresi" 7 ve "Şûrâ Sûresi" 53. ayet-i kerimelerinde bulunan ecvef fiilleri tespit ediniz.

Anlat/ Paylaş

Arkadaşlarınızla, ecvef fiilleri kullanarak birbirinize soru sorup yanıt veriniz.

ECVEF FİİLLERDE EMİR VE NEHİY ÇEKİMİ

الأمرُ و النهيُ في الفعل الأجوف

Ecvef Fiilin Emr-i Hâzır Çekimi

Ecvef-i vâvî olan قال (dedi) fiilinden emr-i hâzır kipi elde etmek istediğimizde, yine sulâsî fiillerde emr-i hâzır kipinin bulunuşuna ilişkin yolu izlememiz gerekmektedir. Buna göre:

1. Fiilin ikinci şahıs muzârisi (eril) alınır: أنْتَ تَقولُ
2. Baştaki muzâraat harfi atılır: قُولُ
3. Baştaki muzâraat harfi atıldıktan sonra ardından gelen harf okunabildiği için başa elif harfi getirilmez.
4. Son işlem olarak fiilin sonu cezm edilir: قُولْ

Burada fiilin sonu cezm edildiğinde iki sükûnlu harfin yan yana geldiğini görüyorsunuz. Oysa Arapçada iki sükûnlu harfin yan yana gelmeyeceğini biliyorsunuz. Bu durumda yapılması gereken illetli harfin düşürülmesidir. Böylece emir kipi قُلْ (söyle!) biçiminde elde edilir.

Emr-i hâzır bulma kuralını, ikinci şahsa ait diğer formlar üzerinde de uygulayacak olursak, şöyle bir sonuç elde ederiz:

أنْتُما تَقولانِ ← قُولا
أنْتُمْ تَقولونَ ← قُولوا
أنْتِ تَقولينَ ← قُولي
أنْتُما تَقولانِ ← قُولا
أنْتُنّ تَقُلْنَ ← قُلْنَ

Buna göre, قال fiilinin emr-i hâzır kipinin çekimini şu şekilde düzenleyebiliriz:

Çoğul (Cem')	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
أَنْتُمْ قُولوا	أَنْتُما قولا	أَنْتَ قُلْ	Muhâtab
أَنْتُنَّ قُلْنَ	أَنْتُما قولا	أَنْتِ قولي	Muhâtaba

Dikkat edileceği üzere, illetli harf sadece iki sükûnlu harf yan yana geleceğinde düşüyor, kendinden sonraki sükûnlu harf her harekelendiğinde illetli harf kendini gösteriyor. Çünkü onun düşürülmesini gerektiren sebep ortadan kalkmış oluyor.

Şimdi ikinci kalıptan gelen سارَ (yürüdü) fiilinin emr-i hâzır çekimini yapalım:

أنت تَسِيرُ – سِيرُ – سِيرْ – سِرْ

Çoğul (Cem')	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
أَنْتُمْ سِيروا	أَنْتُما سِيرا	أَنْتَ سِرْ	Muhâtab
أَنْتُنَّ سِرْنَ	أَنْتُما سِيرا	أَنْتِ سِيري	Muhâtaba

Şimdi de dördüncü kalıptan olan نَامَ (uyudu) fiilinin emr-i hâzır çekimini yapalım:

أنتَ تَنامُ – نامُ – نَامْ – نَمْ

Çoğul (Cem‘)	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
أَنْتُمْ ناموا	أَنْتُما ناما	أَنْتَ نَمْ	Muhâtab
أَنْتُنَّ نَمْنَ	أَنْتُما ناما	أَنْتِ نامي	Muhâtaba

Ecvef Fiilin Nehy-i Hâzır Çekimi

Nehy-i hâzır çekiminin kuralını artık biliyorsunuz. قال (dedi) fiilinin nehy-i hâzır çekimini ilgili şahıslar için aşağıdaki gibi yaparız:

Çoğul (Cem‘)	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
أَنْتُمْ لا تَقولوا	أَنْتُما لا تَقولا	أَنْتَ لا تَقُلْ	Muhâtab
أَنْتُنَّ لا تَقُلْنَ	أَنْتُما لا تَقولا	أَنْتِ لا تَقولي	Muhâtaba

Ecvef Fiilin Emr-i Gâib Çekimi

Emr-i gâibin üçüncü şahıslara dönük emir kipi olduğunu ve nasıl yapıldığını artık biliyorsunuz.

Şimdi قالَ fiilinin emr-i gâib çekimini aşağıdaki tabloda inceleyelim.

Çoğul (Cem‘)	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
هُمْ لِيَقولوا	هُما لِيَقولا	هُوَ لِيَقُلْ	Gâib
هُنَّ لِيَقُلْنَ	هُما لِتَقُولا	هِيَ لِتَقُلْ	Gâibe

Ecvef Fiilin Nehy-i Gâib Çekimi

Şimdi قال fiilinin nehy-i gâib çekimini görelim:

Çoğul (Cem‘)	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
هم لا يَقُولوا	هما لا يَقُولا	هو لا يَقُلْ	Gâib
هُنّ لا يَقُلْنَ	هما لا تَقولا	هِي لا تَقُلْ	Gâibe

dikkat

Ecvef fiilin emir ve nehiy çekimlerinde 3. şahıs tekil eril ve dişillerde ve 2. şahıs tekil erillerde iki sükûnlu harf yan yana geldiğinden illetli harflerin düşürüldüğünü, ancak diğerlerinde illetli harfin düşürülmesini gerektiren bir durum söz konusu olmadığı için illetli harflerin düşürülmediğini fark ediniz.

Ecvef fiil ile kurulmuş bazı örnek cümleler;

لماذا تَبِيعُ سَيّارَتَها؟
Arabasını niçin satıyor?

لِأَنَّها بِحاجَةٍ إلى نُقود.
Çünkü paraya ihtiyacı var.

متى سَتَعودُ يا أبي؟
Ne zaman döneceksin baba?

سوْفَ أعودُ بَعْدَ أسْبوعٍ يا ابنتي.
Bir hafta sonra döneceğim kızım.

ماذا سَأقولُ؟
Ne diyeceğim?

نَعيشُ في مصر.
Mısır'da yaşıyoruz.

أيْنَ تَعيشانِ؟
Nerede yaşıyorsunuz?

Aşağıdaki tabloyu inceleyiniz:

O doğru cevabı söylüyor.	هُوَ يَقولُ الإجابَةَ الصَحيحَةَ.
O doğru cevabı söylemedi.	هُوَ لَمْ يقُلْ الإجابةَ الصَحيحَةَ.
Pek çok insan savaşlar nedeniyle ölüyor.	يَموتُ كَثيرٌ من الناس بِسَبَبِ الحُروب.
Sen burada uzun müddet yaşadın.	أَنْتَ عِشْتَ مُدّةً طَويلَةً هنا.
Sen burada uzun müddet yaşamadın.	أَنْتَ لَمْ تَعِشْ مُدّةً طَويلة هنا.
Sen yarın Ankara'da olacaksın.	أَنْتِ سَتَكونينَ فِي أنقرة غَداً.
Sen yarın Ankara'da olmayacaksın.	أَنْتِ لَنْ تَكوني فِي أنقرة غَداً.
Bugün arabayı sen sürüyorsun.	أنتَ تَقودُ السَيّارَةَ اليَوْمَ.
Ben bu işe geri dönmeyeceğim.	أنا لَنْ أَعودَ إلى هذا العَمَلِ.
Biz bu sonuçtan korkmuyoruz.	نحن لا نَخافُ من هذه النّتيجَةِ.
Tarihi yerleri ziyaret ediyorsunuz.	أنتم تَزورونَ الأماكِنَ التاريخية.

dikkat

قال (dedi, söyledi) fiili daima لِ harf-i ceri ile birlikte kullanılır. Türkçede yönelme durumu eki karşılığı olan إلى harf-i cerini asla almaz. Örnek:

قُلْتُ لَهُ: ona dedim

يَقُولُ لي: bana diyor ki

قَالَ الـمُعَلِّمُ لِلتِّلْميذِ: öğretmen öğrenciye dedi ki

أَقُولُ لَكُمْ: size söylüyorum

قُلْ لي: söyle bana, de bana

Öğrenme Çıktısı

3 Ecvef fiillerin emr-i hâzır, emr-i gâib; nehy-i hâzır ve nehy-i gâib çekimlerini yapabilme

Araştır/ Tekrarla 3

Aşağıda verilen ecvef fiilin emr-i hâzır, emr-i gâib, nehy-i hâzır, nehy-i gâib çekimlerini yapınız. (خاف/4)

İlişkilendir/ Karşılaştır

Kur'an-ı Kerîm'in "İhlâs Sûresi" 1. ayet-i kerimesi olan "قُلْ هو الله أحد" cümlesini ecvef fiillere ilişkin öğrendiğiniz bilgilerle ilişkilendiriniz ve fiilin nasıl bir yapıda olduğunu belirtiniz.

Anlat/ Paylaş

Birkaç ecvef fiil seçip onları emir ve nehiy formlarına çevirerek ezberleyiniz. Bu ezberinizi çevrenizde Arapça bilen kişilerle paylaşınız.